

особливістю реалізації їх інтересів у поліетнічному суспільстві є так зване «наслідування» тону мислення та моделі політичних дій. Тому з часом можна очікувати на конституацію й інших етнополітичних партій та подальше розширення їх впливу.

1. Варзар І. Із контекстів минулих літ: Вибране в концептуальних і мемуарних вимірах. – К.: ФАДА, ЛТД, 2003. – Кн. 1: Держава і народ-етнос у політичному дискурсі. – 592 с. 2. Каплюк Г., Крапивенко Д. Найвпливовіші національні меншини // Главред. – 2007, 23 квітня. – с. 20-27. 3. Самар В. «Наша Україна» и Меджлис: вместе, но... порознь // Зеркало недели. – 2005, 17 декабря. 4. Міллер А. Кримський «Тартар» // Главред. – 2007. – 14 травня. – с. 26-29. 5. Закіров З. Що загрожує Меджлісу? // День. – 2009. – 15 липня. 6. Касьяненко М. Своя Батьківщина і свої герої // День. – 2009, 27 травня. – с. 1-4. 7. Москаленко Д. Партии национальных меньшинств в Украине: воспоминания о будущем // Моя Батьківщина. – 2006, 11-31 жовтня. 8. Передвиборна програма Закарпатської обласної організації політичної партії «КМКС» Партія угорців України // Новини Закарпаття. – 2006, 24 березня. 9. Передвиборна програма Закарпатської обласної організації Демократичної партії угорців України // Новини Закарпаття. – 2006, 24 березня. 10. Лепіч М., Трегубов В. Вибори 2010. Як голосують нацменшини // Главред. – 2009, 14 вересня. – с. 18-23. 11. Кіссе А. Выборча система як засіб врегулювання етнічних конфліктів // Політичний менеджмент. – 2006, № 2. – с. 107-115.

УДК 321.44.65

## ПОЛІТИЧНЕ РЕФОРМУВАННЯ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ СПІЛЬНОТ

*Рибалка С. В.*

*У статті висвітлюється еволюція поглядів на сутність та перебіг реформ у політичній сфері. Особливо звертається увага на їх концептуальне обґрунтування на місцевому рівні.*

**Ключові слова:** *політичні реформи, місцеві спільноти, політичний порядок, нормативізм, політична участь громадян, самоорганізація місцевих громад.*

*In the article the evolution of looks to essence and run across reforms in a political sphere is studied. Special attention is paid on their conceptual substantiation at local level.*

**Keywords:** *political reforms, local authorities, political order, normativism, political participation of citizens, self-organization of local communities.*

Реформування окремих сегментів політичної системи – надзвичайно актуальна проблема для політичної науки, оскільки вона розкриває широке коло фундаментальних і прикладних питань, які стосуються регулювання розвитку суспільства та обґрунтування його пріоритетів. Для сучасної України, в якій тривають процеси перманентних трансформацій, проблематика реформування є життєво важливою. Від того, наскільки адекватно відповідь сучасна політична наука на запити політичної практики, залежать напрями та успіх реформування українського суспільства.

Досвід останніх 18 років свідчить про відсутність в Україні системних реформ і достатньої методологічної бази, а експертні розробки цієї проблеми не застосовуються на практиці.

**Проблемою** цієї статті є концепції політичного реформування, які містяться у філософських, соціологічних та політичних доктринах. Це питання розкривається через концептуальні бачення реформування, які стосуються безпосередньо місцевого рівня. Локальний рівень організації спільнот є надзвичайно цікавим матеріалом для дослідження процесів політичного реформування, оскільки розкриває вимір взаємодій локальних еліт та громадських спільнот задля вирішення місцевих питань. Те, яким чином відбувалося реформування місцевого самоврядування протягом століть на європейському континенті й у світі, є надзвичайно актуальним для України, яка прагне акумулювати і застосувати позитивний досвід інших країн. Рівень місцевої влади є ключовим для реформування всього суспільства, оскільки містить багато ресурсів. До того ж на цьому рівні розв'язується чимало питань, пов'язаних із добробутом і можливостями розвитку громадян, а також формуються вихідні умови стабільності і стійкості суспільства.

Це дає підстави вважати розробку теоретико-методологічних засад політичного реформування однією із значних і важливих завдань політичної науки та політичної практики.

Доцільність та практику реформування окремих інститутів демократії на місцевому рівні досліджували російські вчені Д. Альшиц [1] та А. В. Колесников [9]. Місцеве самоврядування та особливості його становлення в сучасній Україні вивчали В. Кампо [7] і В. Кравченко [10]. Феномен місцевої територіальної громади як політичного інституту та джерела демократії досліджував О. Батанов [3]. Водночас, комплексного вивчення витоків реформування місцевого самоврядування в історії політичної теорії ще не було здійснено.

**Мета статті** – викласти зміст концепцій реформування політичними засобами життєдіяльності суспільства та наслідків цих ідей для практики реформування місцевого самоврядування. **Завданням статті** є дослідження філософських та політико-теоретичних концептуальних засад політичного реформування в історії політичних вчень.

Проблему реформування як зміни політичної дійсності на фундаментальному рівні розробляли багато філософів, політичних та соціальних мислителів різних періодів розвитку людства. Вчених далекого минулого цікавило виняткове значення моменту зміни політичної та соціальної діяльності шляхом вольових рішень. Тому найперші спроби досягнути природу цілеспрямованої зміни соціальної дійсності знаходимо у творчості Геракліта та грецьких філософів мілетської школи, якими були Фалес, Аксимандр, Анаксімен [2].

Важливий внесок до проблематики політичного управління і реформування зробили софісти. Їхня творчість певною мірою була розкрита у творах Платона та Сократа, де йшлося про засудження мовленнєвого політичного маніпулювання в умовах давньогрецьких полісів. Безумовно, метою софістів було досягти політичного успіху, однак їхні дії також впливали на розвиток політичної і соціальної спільноти. Саме на основі реформ Солона, якому вдалося шляхом застосування ораторського мистецтва і політичного впливу реформувати Афіни і перетворити їх на зразок справедливого правового устрою, були здійснені перші відомі у західному світі спроби політичного реформування, наслідком яких була зміна інституційної структури управління. Таким чином, концептуальне реформування у сфері політики – це зміна наявного стану і політичного порядку на інший, який є оптимальним з точки зору завдань розвитку суспільства. Такими є теоретичне значення та практичний зміст концепцій політичного реформування і в сучасний період.

Наступним етапом концептуальної розробки політичного реформування слід вважати добу Середньовіччя. В період «темних віків» були сформовані моральні засади політичних дій та рішень. Незважаючи на есхатологічні і телеологічні засновки у творах середньовічних мислителів Європи та всеосяжний вплив релігійної традиції, цей період збагачує практику осмислення політичного реформування морально-ціннісним чинником, який завжди слід брати до уваги, якщо правитель, політична сила чи владний режим здійснює зміни у політичному та суспільному житті. Йдеться, насамперед, про моральний, категоричний імператив, який був розроблений наприкінці XVIII століття Імануїлом Кантом [8].

Після середньовічної концептуалізації політичного реформування чільне місце у розвитку політичної думки посідає імморалізація управлінського та реформаторського процесу. У творах Ніколо Макіавеллі [13] саме ці тенденції становлять групу чинників, які і впливають на процеси реформування: позаціннісне та прагматичне ставлення до мети, результатів і пріоритетів реформаційного процесу.

Історичним прикладом процесу реформування, який докорінним чином змінив політичні і соціальні процеси у Європі, є період Реформації – боротьби між католицизмом та протестантизмом. Хоча реформи й відбувалися у церковній сфері, вони впливали на всі сторони життєдіяльності тогочасного суспільства і дали перший приклад історичного повномасштабного цілеспрямованого реформування. Цей період характеризувався жорстким політичним протиборством, і саме в цей період виникає проблема інерції реформ або спротиву реформам. Саме в період окреслилася, з одного боку, культурна опозиція реформам, яка укорінилася переважно у релігійній сфері, а по-друге, – соціальна опозиція реформам, підтримка якої розвивалася як в елітарних соціальних верствах, так і в найнижчих соціальних прошарках.

Загалом Реформація в Європі XV – XVI століття є своєрідною моделлю реформаційного процесу для наступних етапів розвитку людства. Вона стала прикладом, з одного боку, ідейної реформації, а з іншого – хаотичних, незапланованих, спонтанних реформ, які здійснюються ситуативно, під впливом обставин.

Якщо попередні концепції та процеси стосувалися переважно проблем філософського та концептуально-теоретичного характеру, то безпосередньо проблему політичного реформування почали досліджувати в період Просвітництва, коли основною парадигмою політичної дії та політичного управління став раціоналізм. Цінності релігії та імморалізму часів Н. Макіавеллі відійшли на другий план, що дало змогу підійти більш прагматично і науково до проблем реформування. Це проявилось у відчутній схильності авторів до нормативізації реформаційного процесу, оскільки норми стали інструментом закріплення реформ і попередження повернення суспільного розвитку на попередній етап. Перу таких вчених-класиків Просвітництва як Жан-Жак Руссо [19], Шарль-Луї Монтеск'є [16] та Вольтер [24, р. 131] належать перші спроби теоретико-практичного, з прив'язкою до суспільної дійсності осмислення процесу політичного реформування. Згодом концепції нормативізації політичного процесу і закріплення його у правових межах дали змогу американським діячам Просвітництва Олександру Гамільтону [21], Томасу Пейну [23], Бенджаміну Франкліну [24, р. 34] створити умови і започаткувати науковий

практичний дискурс для розробки і впровадження американської конституції, яка стала однією з перших пам'яток цілеспрямованого політичного реформування суспільства. Ця ситуація повторилася у період великої французької революції, коли послідовники Ж.-Ж. Руссо в революційній Франції змогли прийняти першу конституцію і закріпити в ній вимоги до політичного реформування, які виникли у французькому королівстві наприкінці XVIII століття. Втіленням у правовій практиці соціальних вимог та апробацією політичних механізмів такого впровадження був позначений один з найважливіших і найбільш серйозних етапів розвитку концепції політичного реформування. Проблематика співвідношення прогресу та реакції, яку дуже ретельно досліджували історики О. Тьєррі, Ф. Гізо, Ф. Міньє [4], стала основою, яка розкриває перед сучасними політологами ситуацію боротьби між здійсненими ліберальними реформами та реакцією на них з боку консерваторів. Боротьба між лібералами [15] та консерваторами [5] спричинила появу і вироблення (знову ж таки шляхом жорстоких боїв) демократичних інститутів, завдяки яким відтак виникла цивілізована прогресивна парадигма реформації, що втілилася в ідеології та політичній практиці соціал-демократії.

Реформування як революційний процес було розглянуто марксистськими вченими починаючи з К. Маркса [20]. В їхніх роботах ішлося про необхідність встановити радикальні цілі реформування суспільства, а також вжити серйозних радикальних заходів для цього. В. Ленін у своїх роботах розробляв шляхи революційного екстремістського та радикального реформування. Разом із тим, у межах марксизму визрів й альтернативний напрям, запропонований Карлом Каутським та Едуардом Бернштейном [20], які бачили успіх реформування, зокрема політичного, у поступових реформах та запобіганні конфліктам. Це дало змогу шляхом імплементаційних реформ побудувати державу загального добробуту в повоєнній Європі.

Політичне управління життєдіяльністю місцевих спільнот доцільно забезпечувати шляхом розробки концепції місцевої політики, яка б включала визначені місцевими органами влади головну мету та основні напрями розвитку територіальної громади, пріоритетні цілі та конкретні завдання, ресурси щодо їх реалізації.

Інтереси місцевої влади та центру, як свідчить аналіз фундаментальних політичних доктрин, не завжди збігаються. Ще з часів Н. Макіавеллі представники влади прагнули дотримуватись розумного розподілу повноважень, оскільки будь-яка їхня діяльність у населених пунктах відбивається на соціально-економічній ситуації держави. Водночас багатьом вченим було властиве розуміння того,

що стабільність місцевих спільнот є вигідною для самих правителів, так само, як для населення і держави загалом.

Розвиток місцевого самоврядування залежить не лише від законодавчого закріплення існування, що є його фундаментом, а й від інституціонального оформлення, вміння і прагнення органів самоврядування реалізувати мету та завдання, а також здійснювати право на участь у самоврядуванні. Цивілізованим способом розв'язання кризи місцевого самоврядування є забезпечення реального доступу громадян до участі у ньому через систему політичного інформування, політичної освіти і юридичного захисту прав і законних інтересів громадян.

Останнім часом суспільна ситуація в Україні дозволяє сподіватися на поступове зростання зацікавленості суспільства у реалізації реформи місцевого самоврядування. Проявом такого зацікавлення є активізація наукових кіл при обговоренні теорії питання, значне зростання громадських і політичних організацій, які розглядають реалізацію самоврядування як програмну вимогу, поява наукової та практичної літератури з цього питання, передусім у регіонах. Важливим проявом також є зростання впливу ідей сприяння процесам самоорганізації та самодіяльності на місцевому рівні серед посадових осіб та експертних установ, які належать до різних ланок державної влади.

Перспектива сучасного місцевого самоврядування, як стверджує українська дослідниця А. Некряч [17, с. 29], пов'язана з подальшим удосконаленням концепції його розвитку і застосуванням моделей і методів управління, адекватних суспільно-політичним умовам: формуванню інститутів громадянського суспільства, територіальної громади та регіонального самоврядування; утвердженню нової системи цінностей на принципах самоорганізації і самоуправління; пошуку оптимальної моделі адміністративних меж для ефективного здійснення місцевого самоврядування; удосконалення його системи, в першу чергу, обласних та районних рад (через створення власних виконавчих органів). Істотним сегментом, який потребує реформування, є врегулювання питань комунальної власності як матеріально-фінансової основи, а також розмежування компетенції, повноважень між місцевими гілками влади, різними рівнями самоврядування, спираючись на широкі громадські ініціативи.

Дослідивши концептуальне обґрунтування політичного реформування в історичній науковій літературі, можна зробити кілька **висновків**.

1. Філософські підходи до концепції політичного реформування відзначають ціннісну природу реформування і пов'язують пріоритети реформування з інтересами як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Для історичних філософських інтерпретацій концепції

реформування найбільш характерним є релігійна ціннісна система, яка визначає пріоритет інтересів соціуму з часів Платона і його ідеальної держави. Хаотичне реформування, яке не пов'язується із волею правлячої групи і цілеспрямованим планом реформ, засуджується та визнається далеким від потреб суспільства.

2. Соціологічні концепції реформування, які ведуть свій початок з часів Просвітництва та розробок утопічного соціалізму, визначають надмірну деталізацію політичного реформування з точки зору мети і засобів. Фактично не беруться до уваги вихідні умови реформаційного процесу, які передують ідеальному суспільству і представляються лише зразки суспільства майбутнього.

3. Правознавча парадигма концептуалізації політичного реформування, яка також базується на раціоналістичній традиції Просвітництва, вказує, в основному, на нормативні аспекти реформ, на спроби закріплення їх результатів і практики у певних правилах, що не відображає динамічної специфіки політичної дійсності.

4. Найбільш плідним для політичної науки є політологічна концепція реформування. Вона веде свій відлік від часів Н. Макіавеллі, Дж. Локка [6] та Т. Гоббса [5] і передбачає три етапи у концептуалізації реформ. Перший – це опис наявної ситуації, наприклад, війна всіх проти всіх, або природний етап. Другий – це засоби реформування. І третій – це результати реформування. Цей системний огляд стає основою всіх успішних реформ у політичній історії людства.

5. На основі аналізу принципів управління, принципів самокерованих систем і власне принципів місцевого самоврядування в історії політичної думки визначені загальні та часткові принципи системи місцевого самоврядування. До загальних належать закономірності, відносини та взаємозв'язки функціонування місцевого самоврядування як системи. До часткових (згідно з А. Тихомировим [22]) – принципи, які виявляють загальні закономірності для всього місцевого самоврядування та які становлять одну з основ утворення елементів системи – органів місцевого самоврядування. Серед принципів утворення органів місцевого самоврядування, які повинні зберігатися, не зважаючи на спрямування реформаційної політики є послідовність і змінюваність, відповідальність органів та їхніх посадових осіб, законність, децентралізація, пріоритет прав і свобод громадянина.

Перспективами подальшого вивчення реформування місцевого самоврядування є розкриття особливостей сучасних зарубіжних підходів до вирішення даної проблеми.

1. Альшиц Д. Н. Противостояние реформ и контрреформ – изначальная, врожденная составляющая истории российской государственности // Власть, общество и реформы в России (XVI - начало XX века). СПб., 2004. – С. 9

2. Асмус В. Ф. Античная философия. М.: Мысль, 1998. – С. 11-23.

3. Батанов О.В. Територіальна громада - основа місцевого самоврядування в Україні. – К., 2001. – С.37.

4. Бессмертный Ю. Л. «Анналы»: переломный этап? // Одиссей. Человек в истории. Культурно-антропологическая история сегодня. – М.: Знание, 1991. – 348 с.

5. Гоббс Т. Левиафан. Соч. в 2 т. – Т.2. М.: Знание, 1989. – 456 с.

6. Заиченко Г. А. Объективность чувственного знания: Локк, Беркли и проблема «вторичных» качеств // Философские науки. – 1985. – № 4. – С. 98-107.

7. Кампо В. Значення теорії місцевого самоврядування проф. Ю. Панейка для розвитку концепції самоврядування в суверенній правовій Українській державі // Республіканець, 1993, №3. – С. 17-18.

8. Кант И. Трактаты и письма. – М.: Наука, 1980. – 448 с.

9. Колесников А. В. Концепция укрепления вертикали власти в реформе местного самоуправления / А. В. Колесников // Правовая политика и правовая жизнь. – 2007. – № 2. – С. 196-198

10. Кравченко В. Місцеве самоврядування в історії України // Місцеве та регіональне самоврядування України. – К., 1992. – С. 22.

11. Кряжков В. А. Реализация идеи местного самоуправления / В. А. Кряжков // Концептуальные проблемы местного самоуправления. Серия 1, Выпуск 1 (1), (2), (3). – Уфа: «Урал», 1998. – С. 161-166.

12. Локк Дж. Два трактата о правлении / Дж. Локк / Сочинения в трех томах: Т. 3. – М.: Мысль, 1988. – С.135-406.

13. Макиавелли Н. Государь. М.: Мысль, 1990. – 124 с.

14. Мележик И. Н. Понятие, происхождение и природа государства в политическом учении Т. Гоббса // Актуальные проблемы истории политических и правовых учений. – М., 1990. – С.104-122.

15. Милль Дж. Ст. О свободе // Антология западноевропейской классической либеральной мысли. М.: Мысль, 1995. – С. 67-78.

16. Монтескье Ш. О духе законов // Изб. произв. – М.: Знание, 1956. – 378 с.

17. Некряч А. І. Місцеве самоврядування сучасної України як предмет політологічного аналізу: Автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02 / А. І. Некряч; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 2003. – 32 с.

18. Рой О. М. Система государственного и муниципального управления, СПб.: Нево, 2003. – 350 с.

19. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты. М.: Просвещение, 1969. – 256 с.

20. Сибилев Н. Г. Социалистический интернационал. История, идеология, политика. – М.: Мысль, 1980. – 156 с.

21. Темнов Е. И. Формирование буржуазного политического мышления Нового времени // Советское государство и право. – 1989. – №11. – С. 23-



29. **22.** Тихомиров Ю. А. Власть и общество: единство и разделение // Советское государство и право. – 1990. – № 2. – С. 48-52. **23.** Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея. – М.: Знание, 1994. – 246 с. **24.** A History of Western Political Thought / Ed. by I. McClelland, Routledge, 1998. – 568 p.

УДК 323.7

## **СТРАТЕГІЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО В СИСТЕМІ ВЛАДНО-ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

*Полтораков О. Ю.*

*Стратегічне співтовариство – структурно-функціональна складова соціополітичної системи, що розвивається і формалізує цінності, стереотипи, міфи, знання та навіть інтуїцію тих, хто бере участь у процесі вирішення проблем національної безпеки. До його цілей входить збереження, наступність і розвиток уявлень про національну безпеку на засадах «стратегічної культури» не тільки в національному, а й у міжнародному вимірах. Однак реалії становлення міжнародного стратегічного співтовариства неоднозначні.*

**Ключові слова:** *стратегічне співтовариство, безпека, політика, суспільство, культура.*

*Strategic society is a structural-functional component of socio-political system that develops and formalizes values, stereotypes, myths, knowledge and even intuition of those who are responsible for security policy implementing. Among its aims there are preserving, inheriting and developing of national security visions on the grounds of “strategic culture” both in national and international dimensions. But the realities of international strategic society developing are controversial.*

**Keywords:** *strategic society, security, politics, society, culture.*

*Справжні люди служать державі своєю совістю.  
Генрі Торо (1817-1862)*

Політико-політологічна проблематика державних процесів України тісно пов'язана з трансформаціями пріоритетів розвитку українського суспільства [7, с.40]. Реалізація національних стратегій залежить від багатьох чинників, зокрема, належних соціально-політичних умов, рівня політико-економічного розвитку суспільства,